Katarzyna Januszczak

AUTYZM A INTERAKCJA. SPRAWNOŚCI INTERAKCYJNE DZIECI 6-9-LETNICH Z ZABURZENIAMI ZE SPEKTRUM AUTYZMU

Streszczenie

Autystyczne zaburzenia rozwoju skupiają uwagę wielu specjalistów w dziedzinie medycyny, psychologii, pedagogiki i logopedii. Wyniki badań naukowych prowadzonych nad tym zaburzeniem nadal nie pozwalają rozstrzygnąć podstawowych problemów związanych z etiologią, symptomatologią, kryteriami diagnozy i metodami terapii autyzmu. Opisy tego zaburzenia, powtarzane w literaturze przedmiotu i utrwalone w przekonaniach społecznych, wskazują, że dzieci z autyzmem mają szczególne trudności w komunikowaniu się z otoczeniem i nawiązywaniu kontaktu z innymi osobami, nawet z najbliższego otoczenia. Zaburzenia sprawności interakcyjnych dzieci autystycznych stają się wyzwaniem dla ich rodziców, opiekunów, nauczycieli i terapeutów.

Tematem niniejszej rozprawy jest stan sprawności interakcyjnych dzieci w wieku od 6 do 9 lat z zaburzeniami autystycznymi. Wybór przedziału wiekowego w doborze grupy badanych wynika z faktu, że do szóstego roku życia prawidłowo rozwijające się dziecko opanowuje system językowy i wchodzi w kolejne stadium rozwoju – rozwój myślenia pojęciowego (Piaget, 2006). Szósty rok życia stanowi zatem swoistą cezurę w językowym i poznawczym rozwoju dziecka, a w związku z objęciem dziecka obowiązkiem szkolnym, również w jego rozwoju społecznym.

Badaniami objęto grupę 30 dzieci z autyzmem w wieku 6-9 lat. W obrębie grupy badanych dzieci dokonano podział na cztery subgrupy ze względu na umiejętność posługiwania się mową i ogólny poziom funkcjonowania, przez co możliwy stał się opis sprawności interakcyjnych w przypadku mówiących i niemówiących dzieci autystycznych.

Praca składa się z trzech części: teoretycznej, obejmującej dwa pierwsze rozdziały, metodologicznej, zamieszczonej w rozdziale trzecim oraz analitycznej, której poświęcone zostały kolejne cztery rozdziały. Rozdział pierwszy obejmuje zagadnienia teoretyczne dotyczące zaburzeń ze spektrum autyzmu. W oparciu o przegląd literatury przedstawiono w nim historię badań nad tym zaburzeniem neurorozwojowym, jego etiologię i symptomatologię. Opisano tutaj także problemy i kryteria diagnostyczne wyróżnione w klasyfikacjach medycznych ICD-10, DSM-IV i DSM-5 oraz kryteria diagnozy różnicowej autyzmu i innych zaburzeń, takich jak zespół Aspergera lub niepełnosprawność intelektualna.

Zaprezentowano również metody i kierunki oddziaływań terapeutycznych z podziałem na dyrektywne i niedyrektywne.

Rozdział drugi poświęcony jest teorii interakcji. Zdefiniowano w nim pojęcia: język, mowa, mówienie oraz omówiono istotę zachowania językowego w kontekście znaku. W rozdziale tym wyjaśniono również termin interakcja w świetle różnych koncepcji, m.in. teorii interakcjonizmu społecznego i socjolingwistyki.

Rozdział trzeci ma charakter metodologiczny. Wskazane są w nim teoretyczne podstawy badań, sformułowano problem badawczy i hipotezy badawcze, które zostały zweryfikowane poprzez wyniki analizy badań empirycznych. W rozdziale tym dokonano opisu grupy badanej z uwzględnieniem wieku badanych dzieci, charakterystyki środowiska wychowawczego, czasu prowadzonych oddziaływań terapeutycznych oraz podziału na mniejsze grupy ze względu na poziom posługiwania się mową i ogólny poziom funkcjonowania. Tę część pracy kończą podrozdziały omawiające procedurę prowadzenia badań i metody analizy materiału empirycznego.

Główna, empiryczna część obejmuje rozdziały: czwarty, piąty i szósty, zawiera opis jakościowy i ilościowy stanu sprawności interakcyjnych: społecznej, sytuacyjnej i pragmatycznej badanych dzieci w obrębie wyodrębnionych podgrup: dzieci niemówiących i niskofunkcjonujących, dzieci niemówiących na średnim poziomie funkcjonowania, dzieci mówiących na średnim poziomie funkcjonowania oraz dzieci wysokofunkcjonujących, posługujących się mową.

Rozdział siódmy prezentuje model zachowań interakcyjnych w autyzmie. Ze względu na duże zróżnicowanie zaburzeń autystycznych wśród badanych dzieci wskazano dwa modele interakcji w autyzmie: w przypadku braku mowy i wykształconych umiejętności werbalnych. W rozdziale tym wskazano na sprawność interakcyjną jako kryterium oceny dzieci z zaburzeniami neurorozwojowymi. Zakończeniem empirycznej części pracy są zasady programowania terapii logopedycznej w przypadku zaburzeń autystycznych oraz metody rozwijania sprawności interakcyjnych zarówno dzieci autystycznych mówiących, jak i niemówiących.

Badania wykazały, że dzieci z autyzmem mogą rozwijać sprawności interakcyjne, co powinno być wyznacznikiem podejmowanych działań terapeutycznych. Stan ich sprawności w kontaktach społecznych warunkowany jest w dużym stopniu zdolnością do mówienia – dzieci niemówiące przejawiają większe trudności w obrębie każdej z badanych sprawności. Poziom sprawności funkcjonalnych również koreluje ze stanem sprawności interakcyjnych. Zaobserwowano zależność, że im większe są zakłócenia w sferze społecznej dziecka, tym bardziej nasilone są jego zaburzenia poznawcze i emocjonalne.

Halina Borowska